Faglige og organisatoriske principper for en tidligere kommunal socialfaglig indsats på voksenområdet – Litteraturkortlægning

Hovedresultater

Lars Fynbo, Aksel K. Bastegaard, Agnete N. Jensen, Juliane B. Poulsen
og Didde C. Jensen

VIVE

Hovedresultater

Baggrund

Denne rapport formidler resultaterne af en litteraturkortlægning af viden om tidligere socialfaglige indsatser til voksne over 18 år i social udsathed eller med psykiske vanskeligheder, der er i kontakt med det kommunale system.

Socialfaglige indsatser er indsatser, som forebygger funktionsevnenedsættelser eller konsekvenserne af funktionsevnenedsættelser, og som udføres ud fra et recovery-orienteret rehabiliteringsperspektiv.

Fakta om undersøgelsen

Målgruppen for litteraturkortlægningen er voksne over 18 år i social udsathed og/eller med psykiske vanskeligheder, der er i kontakt med det kommunale system i forbindelse med én eller flere udfordringer, samt pårørende, som også kan være i en belastet situation og derfor kan have et ubehandlet behov for hjælp og støtte.

Litteraturkortlægningen er gennemført i 2023-2024.

Danske kommuner arbejder allerede fokuseret med at tilbyde så tidligere socialfaglige indsatser som muligt, og litteraturkortlægningen skal understøtte det aktuelle socialfaglige arbejde med at identificere ubehandlede behov blandt voksne borgere på det sociale område.

Når kommunerne lykkes med at hjælpe borgerne tidligere i problemudviklingen, er det med til at styrke borgernes mestring og trivsel, reducere sociale problemer og psykiske vanskeligheder, samt højne muligheden for deres deltagelse i almene fællesskaber som fx uddannelse og beskæftigelse. Det kan samtidig medvirke til, at kommunerne i højere grad kan gøre brug af mindre indgribende og omkostningstunge indsatser senere hen.

I en kommunal virkelighed, hvor forskellige områder konkurrerer om ressourcerne, og hvor mange indsatser er lovbestemte og ikke kan fravælges, er det økonomiske perspektiv vigtigt i forhold til at beslutte sig for at investere i tidligere og forebyggende indsatser.

En tidligere socialfaglig indsats er en indsats, som med fokus på at støtte en borger bedst muligt til mestring og et så selvstændigt liv som muligt mindsker sandsynligheden for, at borgerens sociale problemstillinger eskalerer eller medfører andre sociale og sundhedsmæssige problemer.

En tidligere socialfaglig indsats forudsætter dels et proaktivt fokus på borgernes risiko for at udvikle eller forstærke sociale problemer, dels rettidig adgang til relevante socialfaglige indsatser.

Social- og Boligstyrelsen (SBST) har med afsæt i ovenstående bedt VIVE om at lave en litteraturafdækning af faglige og organisatoriske principper, som er særligt betydningsfulde, når kommunerne skal lykkes med at tilbyde en tidligere socialfaglig indsats til voksne i social udsathed eller med psykiske vanskeligheder, der er i kontakt med det kommunale system.

Kontakten til kommunen kan være på tværs af velfærdsområder og ikke nødvendigvis socialområdet. Det kan altså både være borgere med sager under andre områder i kommunen, hvor man opdager et sideløbende behov for social støtte (sekundær forebyggelse). Og det kan være borgere, der har en sag på det sociale område, men hvor der er behov for at sætte forebyggende ind for at hindre tilbagefald, udvikling og forværring af deres sociale problematikker (tertiær forebyggelse).

I mange tilfælde vil opsporing og forebyggelse af potentielle sociale problemer være mere relevant uden for det sociale område; især i forhold til sekundær forebyggelse. Derfor lægger undersøgelsen op til, at særligt kommunale beslutningstagere er opmærksomme på, at borgere med behov for tidligere socialfaglige indsatser ikke nødvendigvis eller udelukkende befinder sig på det sociale område.

SBST peger på fem faglige og organisatoriske principper i en tidligere socialfaglig indsats, som – sammen med et overordnet princip om borgerinddragelse, som er et fundamentalt princip for recovery-orienteret rehabilitering – har dannet rammen for litteraturkortlægningen. De 5 + 1 principper er:

1. Agilt tværfagligt samspil
2. Tværgående proaktiv opmærksomhed
3. Tilgængelige, synlige og fleksible indsatser
4. Koordinerede overgange mellem indsatser
5. Opfølgning på indsatser
6. Borgerinddragelse.

På baggrund af litteraturkortlægningen opstiller vi i rapporten fire kernelementer, der ser ud til at være særligt betydningsfulde, når kommunerne skal lykkes med at tilbyde en tidligere socialfaglig indsats til voksne i social udsathed og/eller med psykiske vanskeligheder.

Kerneelementerne udgør fire tematiske områder, der hver især bygger på faglige retningslinjer, som man som fagperson eller organisation kan anvende. I rapporten udfoldes hvert kerneelement deskriptivt i respektive "hvad"-, "hvorfor"- og "hvordan"-afsnit.

Fire kerneelementer

Ud fra litteraturkortlægningen fremstår fire kerneelementer som særligt væsentlige for arbejdet med tidligere socialfaglige indsatser. De fire kerneelementer vil både hver for sig og særligt i samspil øge sandsynligheden for tidligere opsporing og tidligere indsatser til borgere i målgruppen.

Undersøgelsen lægger ikke op til, at alle kerneelementer altid skal implementeres fuldstændigt, hvilket i mange kommuner ville kræve et omfattende organisatorisk implementeringsarbejde. I stedet kan kerneelementerne bruges som fagligt funderet inspiration, når kommunerne lokalt tilrettelægger fx opsporingsaktiviteter på tværs af deres eksisterende indsatser, og herved kan litteraturkortlægningen understøtte det kommunale arbejde og være med til at gøre de igangværende sociale indsatser mere relevante og effektive.

De fire kerneelementer er ikke opstillet i prioriteret rækkefølge eller målrettet et bestemt stillingsniveau. Det første element retter sig relativt meget til ledere og fordrer en målrettet organisering. Det andet element henvender sig mere til fagpersoner og frontpersonale. Det tredje element fokuserer på borgerne og deres hverdagsliv. Og det fjerde element indarbejder viden om målgruppens sociale netværk.

De fire kerneelementer er:

1. Agilt samarbejde på tværs af fagområder, sektorer og civilsamfund

Det første kerneelement bygger på et styrket tværfagligt samarbejde om borgernes forløb, som fleksibelt kan imødekomme målgruppens konkrete og ofte komplekse støttebehov. Her er fokus på den koordinerende, tværfaglige indsats mellem faglige aktører med henblik på at skabe effektive og fleksible rammer for og om de socialfaglige indsatser, der tilbydes borgerne.

Samarbejdet på tværs af de forskellige professioner udgør en kerne for at kunne udvikle en fællesfaglig forståelse af problemstillingen, der på sigt kan skabe et bredere grundlag for borgerens udvikling og trivsel. Det integrerede samarbejde på tværs af fagprofessioner og socialfaglige indsatser anses derfor også som helhedsorienteret og kan hurtigere gribe borgeren i hans eller hendes behov og ønsker.

Ligeledes involverer kernelementet et potentiale for at udvide det kommunale samarbejde til relevante civilsamfundsorganisationer, som også opererer med støttefunktioner til målgruppen. Integrationen af civilsamfundet vil særligt styrke borgerens tryghed og følelse af at blive mødt, der hvor borgeren befinder sig.

2. Tværgående opmærksomhed på borgerens problemstillinger

Omdrejningspunktet for dette kernelement er en ambition om at kombinere den viden om borgeren, som forskellige fagligheder/forvaltninger/sektorer (jf. kerneelement nr. 1) opererer ud fra, og herigennem opnå en omfattende og helhedsorienteret indsigt i borgerens støttebehov.

Målet for tværgående opmærksomhed på målgruppen er at bygge bro mellem den viden, som de forskellige fagprofessioner besidder. Derfor er det nødvendigt at etablere en organisatorisk platform for vidensdeling om indsigter i konkrete borgere. Kommunikation mellem faggrupper og på tværs af sektorer vil bl.a. muliggøre, at potentiel vigtig information om borgeres synlige, men ofte også skjulte problemstillinger kan adresseres.

Tværgående opmærksomhed kan med fordel inkludere relevante aktører fra civilsamfundet, som kan være i besiddelse af central viden, da civile aktører ofte indgår i mere uformelle relationer med borgerne.

3. Tilgængelige indsatser tilpasset hverdagslivet

Det tredje kerneelement dækker både over borgerens retssikkerhed og borgerens behov for på et oplyst grundlag at kunne modtage og indgå i relevante indsatser tilpasset borgerens hverdagsliv.

Kerneelementet fokuserer på at formidle klar information om potentielle støttefunktioner, men eventuelt også om fraværet af bestemte typer indsatser, så borgeren bliver afklaret om sine muligheder og rettigheder samt eventuelle forudsætninger for at indgå i konkrete forløb. Det er afgørende, at information formidles på en måde, som borgeren kan forstå, både i forhold til borgerens retssikkerhed, men også for at styrke borgerens tillid til systemet og borgerens mestringsevne.

Kerneelementet består også i at sikre individuel tilpasset støtte over for borgeren og lytte til og for så vidt muligt imødekomme borgerens håb, ønsker og drømme. Når borgeren er centrum for de sociale indsatser, og indsatserne knytter an til borgerens hverdagsliv, opnås de bedste forudsætninger for, at indsatserne virker. Sociale indsatser skal således så vidt muligt centreres omkring borgernes behov og egne perspektiver.

4. Inddragelse af socialt netværk

Borgeres sociale netværk – familierelationer, venskaber, peers m.m. – besidder ofte viden om borgernes forudsætninger og støttebehov, som vil være relevant at inddrage i tilrettelæggelsen af sociale indsatser. Således vil inddragelse af relevante nære relationer åbne for et bredere perspektiv på borgeren.

Samtidig udvider samarbejde med borgerens nærmeste selve mulighedsrummet for det sociale arbejde, hvilket kan udgøre en stor ressource både i forhold til at lykkes med længerevarende forløb og i forhold til samspillet mellem professionelle og borgere.

For borgere, som allerede modtager sociale indsatser, og hvor kommunale fagpersoner allerede er opmærksomme på, at de nuværende indsatser er utilstrækkelige, kan ressourcestærke aktører fra borgernes netværk være en vigtig ressource i forhold til at sammensætte tidligere socialfaglige indsatser. Dette kan foregå ved at invitere borgerens ressourcepersoner med til møder, aftale at udveksle oplysninger, tilbyde støtte til pårørende osv.

Hovedresultater: Faglige og organisatoriske principper for en tidligere kommunal socialfaglig indsats på voksenområdet – Litteraturkortlægning
VIVE/2025
HR_302723